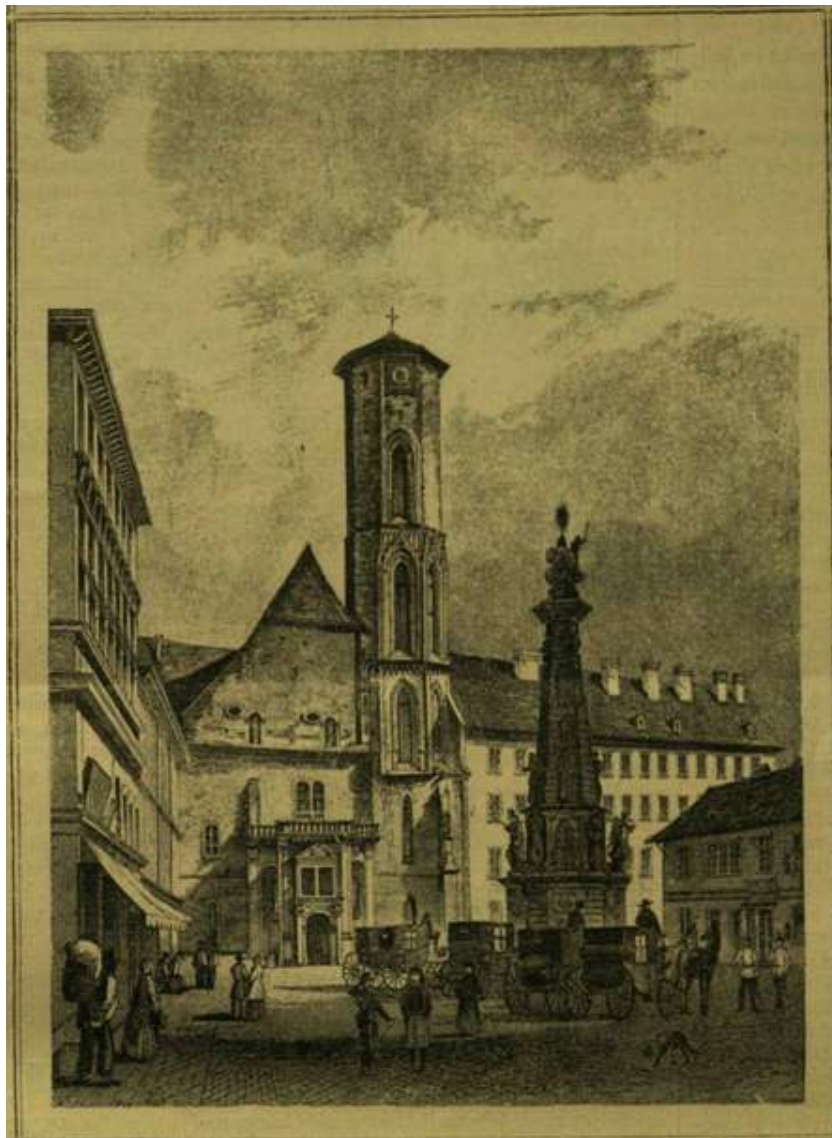

Az újjáépített Mátyás-templom felszentelése 1896-ban, Nagyboldogasszony napján

Az 1867. évi kiegyezés utáni korszak első nagy újjáépítési vállalkozása volt a budavári Nagyboldogasszony-templom, közkeletűbb nevén a Mátyás-templom rekonstrukciója. Ebben az időszakban először I. Ferenc József 1867. június 8-i magyar királlyá koronázása alkalmával került az országos figyelem középpontjába, ugyanis itt helyezték az uralkodó fejére a Szent Koronát. Majd az augusztus 20-i Szent István-napi ünnep során rendre itt tartották a szentmisét és a szónoklatot egészen 1875-ig. Az egyházi szertartást 1876-tól csaknem húsz évig a helyőrségi templomban bonyolították le.

A budavári Mátyás-templom főhomlokzata 1841–1873, a kép lelőhelye: *Vasárnapi Ujság*, 26. (1879) 6. sz. 85., lelőhely: Arcanum

Az épület állapotának elhanyagoltsága már az 1867-es koronázáskor is szemet szúrt, ezért már ekkor felvetődött a helyreállítás gondolata.¹ A felújítást a Műemlékek Országos

¹ [Nyári Sándor] N. S.: A budavári főtemplom. A *Pesti Napló* eredeti tárczája. *Pesti Napló*, 1893. augusztus 15. 2.

Bizottságának javaslatára a király 1873. november 25-én kelt rendelettel hagyta jóvá, s százezer forint támogatást biztosított.² A munkálatok megtervezésével és irányításával Schulek Frigyeset bízták meg, aki a következő évben hozzá is látott az építmény felméréséhez, hogy meghatározhassa a helyreállításhoz szükséges feladatokat. „E nevezetes építészeti műemlék, [...] falain sok átalakítás nyomait viseli, melyeket a vakolat lehántása tüntetett fel. Alapfalai nem mélyek, mert az egész templom sziklára épült, s a bejárat előtt is oly tömör a szikla, hogy habár a templom belsejébe lépcsőkön kell alá szállni, eredetileg is így volt. A templom előtt mindössze 1–2 lábnyi a szikla fölötti töltés.”³ A szemle alapján öt építési korszakot lehetett elkülöníteni, amelyekben a 14. század közepén fejeződhetett be a legjellegzetesebb jegyek kialakítása. A helyszíni feltárás számos régészeti leletet is felszínre hozott. A vizsgálat megállapításai egy jelentésbe kerültek,⁴ s amelynek eredményeit összegezte a *Vasárnapi Ujság* a nagyközönség számára.⁵ A képes hetilap – más újságok mellett – időről időre beszámolt a kivitelezés különböző fázisairól, s a szerkesztőség olykor illusztrációkkal szemléltette az előrehaladást. Schulek Frigyes 1879-re készítette el azokat a terveket, amelyekről a *Vasárnapi Ujság* lelkesedve tudósított: „Mennél kevesebb számmal vannak emlékeink, melyek Mátyás királyunk dicső nevéhez fűződnek, annál nagyobb lelkesültséggel karolja át a hazafias kegyelet. A nemzet Mátyás fényes korán pihenteti legszivesebben szemét, mert a nemzet magasra törő vágyait valójában csak az elégítette ki. [...] Valóban diszes templomot látunk [a látványrajzon], nemes góth izlésben. Két dús, tagozott torony disziti a templom nyugati homlokzatát és kisebb tornyocskák az épület meredek tetején s a támaszlopokon fölötté élénkítik az egész épület festői hatását. [...] örvendhetünk, hogy Mátyás temploma ily szép idomban újra fölépül [...]”⁶ Lotz Károly és Székely Bertalan vezették a belső díszítőfestést. A mellékkápolnák oltárképeinek megalkotásában más művészek is közreműködtek, így a Szent Imre-kápolnára Zichy Mihály, a Lorettói kápolnára Aggházi Gyula kapott felkérést. A színes üvegablakokat a bécsi Kratzmann Edétől rendelték meg. A főkapu domborművén látható Magyarok Nagyasszonyának alakja Lontay Lajos munkáját dicséri.⁷

² Kutatások a budai főtemplom körül. *Vasárnapi Ujság*, 21. (1874) 29. sz. 458.

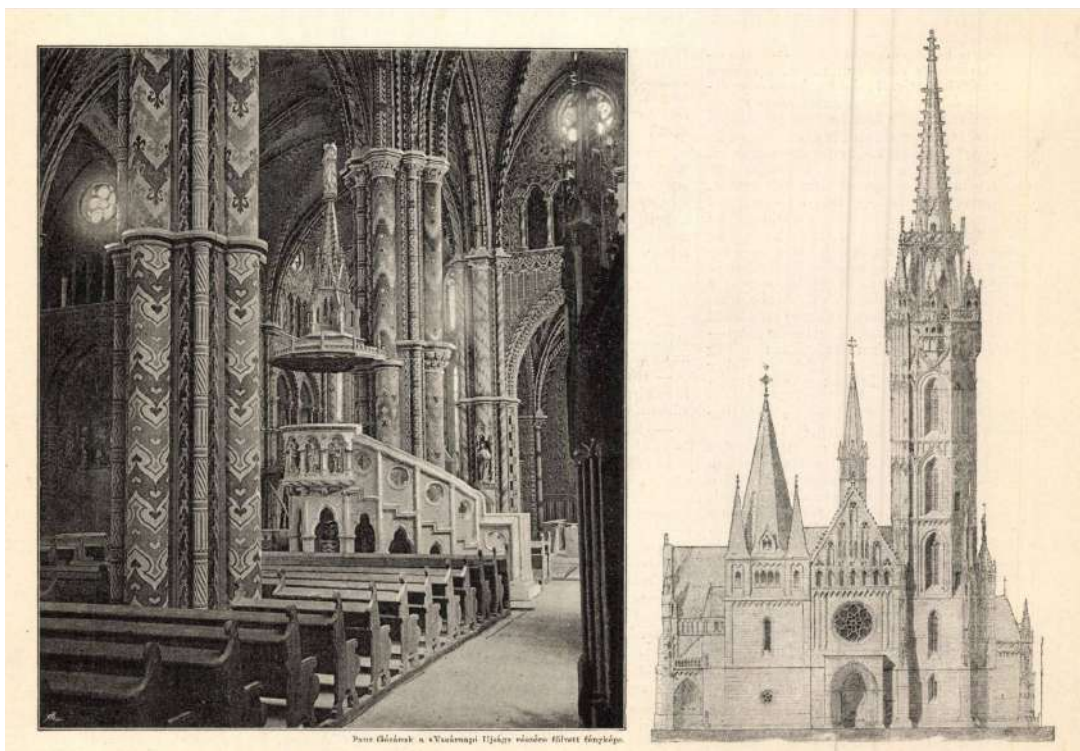
³ Ua.

⁴ Schulek Frigyes: Jelentés a boldogságos szűz-höz címzett budavári plébániánál eszközölt kutatásokról. *Archaeologiai Értesítő*, 8. (1874) 10. füz. [227]–240.

⁵ Uo. 458–459.

⁶ f. l.: A Nagyboldogasszonyról nevezett budavári főtemplom. *Vasárnapi Ujság*, 26. (1879) 6. sz. 86.

⁷ Szende László: A vári Nagyboldogasszony Főplébánia. In: Beke Margit (szerk.): *A katolikus Budapest. Általános történeti szempontok. Plébániák*. I. Szent István Társulat, Budapest, 2013. 404.

A főhajó a szószékkel (Paur Géza fényképe) és a templom főhomlokzata a restaurálás után. A kép lelőhelye: *Vasárnapi Ujság*, 40. (1893) 34. sz. 568., lelőhely: Arcanum

A kivitelezés elhúzódott, és olyan váratlan körülmények adódtak, mint amikor 1891 januárjában rábukkantak egy sírűregre, amelyről feltételezték, hogy III. Béla király földi maradványai rejtheti, ennek vizsgálatára a vallás- és közoktatásügyi miniszter a budapesti Magyar Királyi Tudományegyetem Embertani Tanszékét kérte fel.⁸ S csak az 1890-es évekre jutott abba a szakaszba, amikor az építkezés látványosabb részleteit érdemes volt megosztani az érdeklődőkkel. Az építész ugyanis „vaskövetkezetességgel” minden részletre kiterjedően ragaszkodott a historizmus diktálta elképzeléseéhez,⁹ amelyeket a legaprólékosabban ő maga dolgozott ki, s a „formák olyan gazdagságát tárta föl ez épületen, mely bámulatba ejt laikust és szakértőt egyaránt. A finoman tagozott épületnek színes cserepekkel fődött, meredek nyereg-födele, vöröscserepfödeles tornyaival impozáns benyomást tesz a szemlélőre, a kit a templom belseje igazán vallásos áhítatra kész[et].”¹⁰ 1893 nyarának végére azonban a templom belső terein végzett felújítások már olyan előrehaladást mutattak, hogy azt ismét betölthették a hívek, valamint a kialakítások készültsége már lehetővé tette, hogy a képes tudósítások még inkább ráhangolják a nagyközönséget a millennium eseményére. Az építkezés tehát megengedte, hogy az 1893. augusztus végi ünnepnapok (I. Ferenc József születésnapja, Szent István-ünnep) szentmiséi végbemenjenek. Ám mindezelőtt, a névadó Nagyboldogasszony napján, 1893.

⁸ III. Béla király csontváza. Különfélék. *Pesti Napló*, 1891. január 30. [2]. – III. Béla királyt és nejét, Antióchiai Annát 1898. október 21-én temették el újra a főtemplom Szentháromság-kápolnájában. Lásd Anka László: Különös temetés a Mátyás-templomban – Hogy került III. Béla sírja Budára 125 évvel ezelőtt? *PestBuda*, 2023. október 28. 12:30. https://pestbuda.hu/cikk/20231028_kulonos_temetes_a_matyas_templomban_hogy_kerult_iii_bela_sirja_budara_125_evvel_ezelott; a letöltés ideje: 2026. június 3.

⁹ Ifj. Csemegi József: Adatok a budavári főtemplom középkori építéstörténetéhez. *Tanulmányok Budapest Múltjából*, 8. (1940) 118–167.

¹⁰ Dr. Kovács Dénes: A budavári Mátyás-templom. *Vasárnapi Ujság*, 39. (1892) 10. sz. 170.

augusztus 15-én megáldották a templomot,¹¹ melyet „[a]z eget és föld dicsőséges fejedelmasszonyának, a mennyekbe felszállott Isten anyjának ezt a bazilikát Szent István első keresztény magyar király építette 1015-ben”.¹² A kiemelt műemlékről az alkalomra a *Pesti Napló*-ban leközölt történeti áttekintés szerzője reményteljesen tájékoztatta a közvéleményt, hogy a rekonstrukció befejezése 1896-ra várható, amikor majd szerét ejtik a felszentelésnek is.¹³ A napilapnak pedig így lehetősége volt arra, hogy megágyazzon az ezredéves ünnepségek emelkedettségének, amely alapvetően meghatározta a közhangulatot. A hasonló szellemű hírverésben általában osztozott a korabeli sajtó. Az életérzést is keltő lapokban, mint amilyen például a *Vasárnapi Ujság* is volt, az egyre gyakoribbá váló képes beszámolók történeti témái különösen elősegítették az olvasók számára az ábrázolt múlt átélhetőségét – jelenidejűsítését.

A nándorfehérvári diadal emlékére III. Kallixtusz pápa elrendelte a déli harangozást. Lotz Károly festménye, Paur Géza fényképe, a kép lelőhelye: *Vasárnapi Ujság*, 40. (1893) 34. sz. 568., lelőhely: Arcanum

Az építés végéhez közeledve a következő nagyobb esemény a templom főtornyára való keresztgomb feltűzése volt, melyet 1894-ben I. Ferenc József névnapjára, október 4-re időzítettek. A keresztgomba szánt, szép kiállítású – kalligrafikus betűkkel pergamenre írt – okmányt Vaszary Kolos hercegprímás és a megjelent országméltóságok aláírták az istentisztelet után, majd behelyezték egy tokba. A dokumentum szövegét a nagyközönség is megismerhette, amely röviden leírta a helyreállítás főbb állomásait, s az azokban közreműködő egyházi és világi főemberek szerepét.¹⁴

¹¹ A Mátészalka-templom megáldása. Különlélek. *Pesti Napló*, 1893. augusztus 8. 6.

¹² [Nyári Sándor] N. S.: A budavári főtemplom. A *Pesti Napló* eredeti tárcája. *Pesti Napló*, 1893. augusztus 15. [1].

¹³ Uo. 3.

¹⁴ Dr. Kovács Dénes: A Mátészalka-templom ünnepe. *Vasárnapi Ujság*, 41. (1894) 41. sz. 677.

Ezredévi ünnepélyek kezdésekor tartott hálaadó istentisztelet a Mátyás-templomban 1896. május 3-án. Weinwurm Antal felvétele, a kép lelőhelye: *Vasárnapi Ujság*, 43. (1896) 19. sz. 300., lelőhely: Arcanum

A várva várt 1896. esztendő bővelkedett látványosságokban, olyannyira, hogy a Mátyás-templom csak kétszer fordult elő a *Vasárnapi Ujság* oldalain, az Ezredéves Kiállítás május 2-i megnyitásának alkalmából celebrált hálaadó szentmise megjelenítéséhez. A hetilap képi világát csaknem egészében kitöltötték a millennium látnivalói, s azon belül széles teret kapott a király június 8-i megkoronázásának emlékére rendezett Szent Korona ünnepe.¹⁵ A Mátyás-templom augusztus 15-i felszenteléséről a *Fővárosi Lapok* adott részletes tudósítást.¹⁶ A szigorú rendhez kötött eseményt tömeges érdeklődés övezte, a rendőröknek kordont kellett alkotniuk. A liturgia szabályait követve először csak egyházi szereplők lehettek jelen: „A templomba senkit nem bocsátottak, a szertartásnál segédkező papságon meg a szürke nénéken kívül, akik a felszentelt oltárokat a szertartás után felszerelték.”¹⁷ A hercegprímás reggel 8 órára érkezett, őt fogadták az egyház jelen lévő emberei, és megkezdődött a szertartás. A papság kivonult a templomból,

¹⁵ Fabó Edit: *A Szent Korona ünnepe*. MKI. Írásaink. Évfordulók. Megjelent: 2024. június 8.

https://mki.gov.hu/hu/hirek-hu/evfordulok-hu/a-szent-korona-unnepe?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTEAAAR0kOya3nrLHfSpsQuiHOP9H4s0gmneB2MttJmMmLgThtOi2utuW2HCTI_aem_AS-CcOvX3W9I608cUYps2-xSDwzApvGw3XzcEFjKYgqjptrNUuM4wkEsg7q0xmAw7HtWmzTScs-aLdjIXX52OMII; a letöltés ideje:

2026. június 3.

¹⁶ A Mátyás templom felszentelése. *Fővárosi Lapok*, 1896. augusztus 17. 4–5.

¹⁷ Uo. 4.

az ajtókat bezárták. „A menet ezután megindult a templom körül. A főkapunál megálltak s bekopogtattak az üdvözítő nevében.

A templomot háromszor járták körül a lorettói kápolnából leszedett ereklyékkel, így Szent-László, Domonkos, Margit, Szent-Adalbert (István keresztelője) s egyéb ereklyékkel s harmadik kopogtatásra megnyílt a főkapu, mire a papság a templomba vonult, éneklés mellett.

A bemenetnél megkezdtek a Mindszentek litániáját, s a főkaput ismét bezárták. Az ének befejezte után kereszt alakban felhintették a szentelt hamut a hajó közepén, amelybe a hercegprimás az Isten igéjét hirdető vörös betűket írta pásztorbotjával.

Ezután körüljárták a templom belsejét, s annak falait a hercegprimás szentelt vízzel megszentelte s 12 helyen az apostolok emlékére a falban elhelyezett gyertyatartókat olajjal kente meg, mire a gyertyákat meggyújtották. Erre megkezdődött az oltárszentelés.

A főoltárt Vaszary Kolos bíboros hercegprimás, a szent László- és keresztoltárt Jung püspök, a Szent-Háromság és Szent-Imre oltárt Boltizár püspök szentelte meg. A szertartások alatt a főegyházi férfiak Seyler Károly Antifonáit adta elő. Az oltárszentelés után megnyíltak a templom kapui s a közönség bevonult.”¹⁸ A koronaórség sorfalat állt a főbejárattól a szentélyig, a magyar díszruhás főméltóságok az első padsorban foglalták el helyüket, közben a „szürke nénék” felszerelték az oltárokat, és kezdetét vehette a 11 óráig tartó nyilvános ünnepi főpapi nagymise egyházi énekekkel, orgonakísérettel, s ezzel lezárult a templom felszentelése. A tudósítás végezetül kitért arra, hogy „[a] közönség ezután nagy tömegekben vonult a gyönyörű templomba, különösen feltűnően sok idegen. A templomot 12 órakor bezárták, s a közönség is elszéledt.”¹⁹ Az idézett, részletes leírás hűen tükrözte a millennium emelkedettségére jellemző, szakrális és világi történeti hűségre törekvő szellemiséget.

A budavári főtemplom 1896. augusztus 15-i, legünnepélyesebb keretek közt történő felszentelésével mindent megtettek azért, hogy az méltó legyen a Nagyboldogasszonynak kijáró szentséghez és tisztelethez. A szecesszió jegyében mesterien újjáépített műemlék azóta még inkább hívők és nem hívők zarándokhelyévé vált.

Dr. Fabó Edit

Magyarságkutató Intézet, a Történeti Kutatóintézet tudományos munkatársa

¹⁸ Uo. 5.

¹⁹ Ua.